

W B U S U S

L E C T U R E

ФАДЕЕВСКИЙ ПОДСОБНЫЙ ВСЕУСПЕШНЫЙ ГЕНЕРАЛ-ПЕРВЫЙ

Տարեկան գին կուտիի Պառավաշ 100 :
Այս բառից ամեն երկուշաբթի օրերը կը կրտսերականի :
Վօշնան գուրք գաղաք Լուսինիկրան վառիսային ծախը տանցին դրաց և :

իր շատին համար ցուք մը հրատարակեց ուշաց դիմությանը՝ ուղին 40 փորաց
Նորատից գործ ծանուցում մը ձրի է :

Դուռսկենելով համակենիքուն Փօստադին հափքը իրկուց դիմությանը :

РЕДАКЦИЯ

ЧЕРВЕЦЫ ЧЕРВЕЦЫ

ՊՈԼՏՈ 4 ԴԵԿԱՏԵՄԲԵՐ

— Ո՞նչեւ հիմո պրան որ ամեն կերպ խրան
ներ կրկին և կրկին ՚ի գործ պիտի զբաւին նե՛ թէ
Շնառողը և ի թէ Ռումելիք քանի մը առջեցրը կայ-
սերական բարեկարգ սահմանադրութեանցը հա-
կառակ գործքեր կ'ըլլան . և աւելութեան գանձը
հանելու և կամաւաներին ալ այս այն ձեռք անցը-
նելով կ'ուտեն կը հասցընեն . Ա և հափառ ինքնա-
կազ իրեն զ թաւթեամբը աւզելով որ արդ արութեն
հրմանկան օրինաց և բարեկարգ սահմանադրութեն
կառաներուն գէմ եղան գէշութիւնները վերնան
և գանձուն եկամաւալ և մնացորդը և աւենելիք-
ները յացաւուին , և վճարուելուն մէկ ճարր հո-
գացուի , Շնառողը և Ռումելի մէկ մէկ քննիչ
խրկութիւն պատշաճ զատեց . և այս գործցո հա-
մար Ֆիլիպի Խանիկին կուսակալ բարձրապատի-
խութ գրացոյն և ՚Իրժապայի կառավարիչ Ուսի փո-
շայն քաջայրամբ անձինք բլազմավ , Պամի փաշացին
ալ վե զիրութեան բարձր աստիճաներ չնորհեցաւ .
և ձեռքերին ընդարձակ հրաժանուք (թալիսնամէ)
տրուելով , Խամեթ փաշայն Շնառողուի և Վամի
փաշայն Ռումելիք քննիչ անուանիլը , և յիշեալ
բարձրապատիւ յուշբէրուն հաւատարիմ և գործու-
նեց անձինք բլազմաւն համար եղան բաներուն վե-
րացը արդարութեան կանոնաց և իրենցմէ խընդ-
րուածին համեմատ զ ործ առանող բլազմին վկայու-
թիւն տուած մարդկենին կայսերական բարձր չնոր-
հի արժանի գանուելինուն նման , ասար հակառակ
պարագանի գործք և անիբուռ շահատիպութիւն ու-
նեցացներուն ալ յիշեալ քննիչներուն հետազոտ-
չով գէշութիւննին յացաւուի նէ պատիճնին ա-
ռանց ժամանակ անցընելու ՚ի գործ գրաւելիքը ան-
րութեան բարձրագոյն խորհրդարանին մէջ խորհ-
րութիւն կացուերական բարձր հրաժանն ալ այս խոր-
հրաժը հաւատառեց . որ անմիջապէս ՚ի գործ զըր-
ուեցու :

Յիշեալ բարձրապատճեւ փաշային բուն այս գործով կատարված և բամելի խրկուելիքը նախորդ թռուերուն մէկին մէջ ծանուցած էինք . սակայն պաշտօներնին և իրենց յանձեռած գործը առ զերի առ զը հասկցուցած չէինք . ուստի այս առ զը նորեն կաենել պատշաճ գատեցինք :

— Ո՞նքազօք տէրութեան թառվի՞մ վահայէ պաշտօնականի լրագրոցն մէջ կարգացած լուրերնիս թէ՛ս պէտ լրագրոց միջոցու ը կանուխիկէ կ ձբասարանկ ուած էր, բայց եղածներուն ճիշգ պատճնաթիւնը կարեւար պարագայներան հնի պատճնաւած շըլլալուն համար պատշաճ ուսպեցինք այս աեզն ասոր ըստ ները գնել:

Կոտավալարութեան նոր կարգադրութեան հիմ
նական բաներ այն է կ'ըսէ յիշեալ լուսակիրք , որ ա-
մեն տեղ միաբանելով պէտք եղածներուն հոգ տա-
րուի շորունակ : Եւ մեծազօր աէրութեան ամեն
երկիրներուն ուժը և շինութիւնը , զսհութիւն
բառածայ , որէ օր եվլանու վրաց իրեն պահապահ
ներուն այս խաղաղութեաննէ զորկ մնալնին . և Պօս-
նացի գաւառը մեծազօր աէրութեան գաւառնէ,
ըէն գուրս մէկ երկիր մը գտնուածի պէս երեսի
վրաց ձգուած մնալնին խելացի մարզոց առաջը մէկ

թեթև խորհրդածութեամբ մը անդամ պատշաճ չի առանաւելիքը յացնի ալ է նէ , ամէն բան իրեն կարգավազ պէտք էր որ ըլլար : Հիմա այն կողմերուն ալ բարեկարգածեան կանոններուն առակը մոնելուն կարգը եկած ըլլալով բաւմելիքի բանակին սպարագիւ բարձրապատիւ . Խօմէր փաշայն կայսերական բարձրահրաման հրավարակումը հրամանն առ նելով Պօնացի կողմը գնաց . և Պօնասէրաց քաղաքը համեւելով՝ ի գործ գնելու իրեն յանձնուած հասարակոց և ուերութեն խաղաղութիւնը և արգարութեան կանոնները պարունակուց բարձրահրաման հրավարակին կոմիքը ամենուն յայտնելով արգարութեամբ և շափառութեամբ իրեն յանձնուած գործը կուսաքիւլու սկզբան էր . Աւ որպէս հետեւ բարեկարգ սահմանագրութեանց բունենք պատակը այն է որ , առ հասար ոկ ամէն մարդ մի օրինակ հաւասարութեամբ վեհափառ բնիքնակալին արգարագառ հավանաւորութեամբ հաղղորդ ըլլան , սակայն շատ առ զեր հին սովորութեան հետաւելով այնտեղի բնակչոց երեւելներեն անխղջմանը մարդիկ հասարակութիւնը գերիք պէս բանեցնելու արգարութեամբ և բանեաւորութեամբ իրենց տարրուած ճարեւած էին . և ասանկ մարդիկը արգարութեն իրավաբանական մարդիկը բան . լով տեսակ առ ասկ խորդ ախութեամբ հասարակութիւնը խորեւ լը և այն բան չի գիտաց խեղճերը իրենց վետաներուն մնացարդը լցուանելու և իրենց անցագ ազահաւթեամբ համար ծառացեցրենը բան գործ ըրած էին . հոս ալ իրենց միտքը դրած էին որ այս ձամբան բանեն : Կայսերական յաղթաղող զօրաց ահն ու երկիւղը այս մոքերնուն գործադրութեամբ արգելք ըլլալուն համար նախ և յառաջ երկրին երեւելիներն ալ բարեկան հասարակութեամբ հետ եւ վելք կայսերական հրամաննին հետազոտութիւն և հպատակութիւն ցուցուցիք էին , և անոնց հետ մէկ առ զմէծաղօր կուսավարութենէն շնորհակառութիւն ալ մասուցեք էին : Հաքը երբ որ ձմեռը մօտեցաւ , կործելով որ զինուարական արշաւանիք նէր կը գժուարանան , և ուստիք սպաշարք գալու ձմեռաններին կարելը դիւրին կ'ըլլաց , այս շար խորհրդական կամաց առաջարկութիւն առաջին ալ իրենց օգուածն ու մետար չի կրաց ճամփաց ար-

զայտարաց մարդիկ գողանի ապահովի եցընելու
աշխատանքություն Օ վասնիքի կողմաբը , և մէկ մըն աղ-
ներսէ կ գտնան ին իշխանական Ոստիք քաղաքարը
ապահովի մարդութիւն խորհանցներէ բաղկացեալ ժաղավք
կողմէցին : Այս լուրջ երբ որ Պատեատէրայ հա-
ռաւ , բարձրագոտիւ Խօնէր փաշցն անոնց այս
չափ խորհրդացն յանկ ործ չի բանուելով շուտ մը բա-
ւակոն զօրքով առաջ Օ վասնիքի ապահովի րուն
վրաց քաղեց Պաւալիննէ լաւած տեղը . և անոնք ցը-
րուելէն եաբք բուն իսկ Օ վասնիքը և անոր հետ
ապահովի մարդեան կցորդ եղաղ թաւզա միջնակը
պէտք եղածին պէս մաքրելու համար գեալ ՚ի այն
կողմերը իր ընկերացքը գարձուց : Հիշեալ բարձրա-
գոտիւ սպարապետը իրեն տեղի կութեանցը և քա-
շավարժ հմառաթեանցը համեմատ՝ Ներսէ կ գտ-
նան ին իբրեւ բանալին սեպուած Քօնիքէ կիրճը
(սոլոզագ) բաւական զօրքով բանել տուաւ : Երբ
որ բարձրագոտիւ սպարապետին Օ վասնիքի կողմը
ըրածները Ոստիքի ապահովի րու իմացան՝ բազ-
մաւթիւն մէկն մողլուելով լիշեալ կրճին վրաց
քաղեցին ալ նէ . Պատեած ային օգնութիւն կայսե-
րական զօրքը յալուազ գտնուելով վրանին եկողնեւ-
ը կատարեալովէ յաղթաւեցան և ցրուեցան : Այս

գործոքանի մը ագահ և արծաթասէր մարդոց չա-
րութե պատւզ ըլլալով՝ մեծազօր վեհափառ ինք-
նակալին բարձր հովանաւորութեամբը պէտք ե-
ղած անօրէնութիւնը եղաւ . և բարձրադափախ-
ողաբազեափին ձեռքը յանձնուած բարձրահրաման
կարդագրութեան գրայն համեմատ նոյն երկրին և
բնակչացը արդար կանոնադրութիւնները ՚ի գործ
գնելու պիտի սկզբի : Վատուծով քիչ ժամանակի
մէջ Պօնա գուռասին բնակիչներն ալ վեհափառ
ինքնակալին խոռոչքը ցանկալի խռալապութիւնը ձեռք
կը ձգեն . և ինքնակալին բարերջանիկ կենաց եր-
կարութեանը համար ազօթուող կը ըստ :

— Համ գառառը ձեղով իրարշուցե սնուն խել
մը անհնազանդ մարդիկ զօրութիւն գտածի պէս
ըլլալով այն կողմանը բուռկի ներուն տեսակ տե-
սակ նեցութիւն կուտային . միանդամայի և մեծա-
զօր տէրութեան արդարասէր հրամանացը անհնա-
զանդ գտնուիլմը ծեռք առած էին . և իրենց խել
քավը կ'ուղղէին որ՝ վիճակու զինուորագրութեան
բարեկարգ սովորութեանը որ զինուորական կանա-
նաց և ժաղարդոց անդորրութեան և ապահովու-
թեան հիմն է , այն կողմերը ՚ի գործ զրուելուն
արդեւք ըլան . ասոր համար իրենց ապատամբու-
թեան ժաղարդ մը յօրիներ էին . և Պատղեքի և
Հաւրանի կողմերը գտնուող ապատամբներէն քա-
նի մը անխորհուրդ մարդիկ ալ իրենց կողմը քաշե-
լով պարկէ շու և իրենց շափը ձննցով մարդոց և
մեծազօր տէրութեան հրամանակներուն ալ նեղու-
թիւն տալու սկզբան էին : Ըստպիտուանի բանա-
կին սպարապետ բարձրապատիւ փաշային կողմէն
քանի մը անդամ տանց պէտք եղած ազգարարու-
թիւնները և խրանները խրկուեցան որ բարձրա-
գայն հրամանաց հնազանդութեան տակ մննէն , որ
պէս զի հանւ խառ կեանք վարեն : Խայց յիշեալ ա-
պատամբները աստինի անհնազանդութեան և ապա-
տամբութեան շարժմունքները իրենց սովորութիւն-
ըրած էին . մինչեւ անդամ ժամանակավերը որ Հա-
զիսասսի մեռնազ փախարքաց Առհամմէտ Վայ-
փաշային ասոնցմէ զօրք տանել ուզեր էր նէ՝ տանք
այն ատենն ալ զէնքով զէմ գրած էին : Օսու-
կարծիքով , ոչպէս թէ մեծազօր տէրութեան ո-
մին զէմ ալ կրնան գիմանալ , իրենց ապատամբու-
թեանը վասց սոք կտիւ յամանելէն զատ բար-
րապ սոխւ սպարապետին սահմանագրութեան հա-
մար խրկած զօրացը վեց ալ զէնքով յարձակելու-
յանգունեցան . և կայսերական զօրաց հրամանու-
ատրներուն կողմէն իրենց խրկուած խրանական
պատգամաւորութեանն ալ ականջ չի գնելով սրա-
տէրագմի կոյնեցան . բայց կայսերական զօրաց քա-
ջութեամբ յարձակմանցը զէմ չի կրնալով գիմանալ
այն ապատամբութեանն խորհրդոյն միաբանութիւնը
ամեն մէկը մէկ մէկ գի ցրուեցան . Եւ պատերազ-
մին մէջն ձեռքերնին զէնքով բանուած ապատամբ-
ներուն երեւելիներէն ութը հոգի Համ քաղաքին
մէջ պարզոցնելէն և ապատամբութեան զրուի իշ-
ները տանք ըլլալով հասպանկութեանն խնաց արուե-
լին ետքը տաներ ամենն ալ Արտասնկենուազիս խրկ-
կաւեցան , և արքունի նաւարանին ծառացութեան-
նը (քիւրէկը) տրուեցան : Արիշներին ալ , որ ա-
սոնց զրումամբը և սուտ ու փուտ խռամնութիւննե-
րով խաբուելով հետերին խառնուած և պատե-
րազմի մտուծ և պատերազմի մէջ խառնուած էին .
ասոնց համար կարդ աղրուեցան որ Վիրխ կզգին
խրկուին . և հան աեզի զինուարներուն կարդ ո զը-
ռուին : Կայր վասց Համ քաղաքին բնակիչները խել
մը ապատամբներուն երեսէն կրած նեղութիւննե-

բէն ազատուելով՝ խաղաղութիւնը քաղաքին մէջ առաջուընէն աւելի հաստատութիւն գտաւ .

— Հալէպ.քաղաքի Թ-է-էլլէմ Ապար պէկ անուն
մարդը առաջկուց ՚ի վեր ձեռքը իշխանութիւն մը
ձգելով ուզածը ընելու վրայ էր : Վեհափառ ինք-
նակալին բարեխնամ հսկացողութեամբը հիմնած
ու հաստատուած բարեկարգ սահմանադրութիւնը
և արդարութեան կարգն ու օրէնքը ասոր և ասոր
խելքին ընկեր գանաւող խել մը մարդոց բռնութե-
ձեռքը կարճցընելով հարըստահարութեան գործ-

քերնուն տեղի չէր մնացած . և Հալէպ քաղաքը ՚ի սկզբանէ հետէ բնաւ մէկ տեղ մը չի կապուող շարադրծ և անհնազանդ մարդոց բունի պէս բան մը եղած էր . և առանձիներուն հոն գտնուելուն երեսէն բուն բնակիչներէն ալ խիստ շատերուն բարի վարքը աւրած ըլլալնուն համար , հոն ստորին կարգի մարդիկ հին ժամանակները ատեն ատեն ոսք ելքելով խառըւեմիւն և շփոթ հանելու սորված էին . և իրենց բնածին ունակութիւննին ՚ի գործ գնելու պատեհութիւն գտնելնուն պէս կայսերական զինուորականին դարեկարգ սահմանադրութեանը հիմք եղած արդարութեամբ վիճակ ձգելու բարի օրէնքը այս անդամ Արակիստանի բանակին կրզմերը ՚ի գործ դրուելու սկզբաւնէ , այս բանիս համար կայսերական բարձրահրամանն հրամանակը Հրամարտակութիւն Հալէպու մէջ հրատարակութիւն և կարգացուելէն ետքը Վալոմի սէկը և անորը ընկերացով մարդիկ գաղտնի կերպով գրեթելով Հալէպու խել մի անսանձ և պինաոգլուխ մարդիկը առըստամբութեան և միաբանութեան աւնելով , և շրջակայ տեղերէն ալ շատ մը լիրք և անսառակ և անիմորհուուրդ մարդիկ խաջկանօք գլուխնին ժողովելով ամբոխ մը կազմեցին : Հալէպու այն ժամանական կուսակալ գտնուող բարձրապատիւ Վուսդաֆաֆա փախացայն՝ չէյի՞ պայտաք ըստուած տեղը գրանը ված կայսերական զօրաց ձմերցը ելաւ . և ապրատամբները գիտնալով այն օրերը Հալէպու կողմը գտնուող զօրաց ուժը բաւական չէր զիրենք զրապելու , կարծեցին թէ բրածնին քսմիլնին կը մնան . ուսուի զէնք առնելով ձեռքերին՝ կառավարուեցէմ սորք ելան . և խել մը խեղճ և անմեղ մարդոց աները եւ բնակարանները մասնելու , կողապտելու և կրակ ձգելու համարձակեցան : Յիշեալ բարձրա-

պատիւ Առևտնագործութեան առաջական ապահովագործութեան բաղ մութիւնը և կայսերական զօրաց անոնք զապելու անբաւականութիւնը տեսնելով, ապահովագործուն կակլութեամբ խրատ տալու ճամբան բռնեց ; ապահովամբները այս կակլութիւնը աւելի յանդկնեց ցան : Եթե ապահովամբը և թէ կայսերական կաւալվարութեան կանոնով ասոնց պատճուիլը պէտք եղաւ : Եւ ապահովամբութեան մէջ վասակար իերապուլշարժելով կայսերական բարձր հրամանին և իշխանութեանը հակառակ գործենուն համար բռնութեան ճամբայ բանեցնելով հարկ ըլլալով՝ բարձրապատիւ չէի եւ իւլանց է ֆէնտիին կողմէն ալ այս յանդուգն մարդասպաններուն պրժանի գանուած արդար պատճենը տալու նպատակաւ իրաւաբանական վճիռ (ֆէթվա) տրուեցաւ : Եւ ասոր հետեւութեամբը՝ մեծազօր վէհափառ ինքնակալըն հովանաւորութիւնուանդնութեամբ կոստանդնուպոլիսէն բաւական զօրք տիօրինուեցաւ . և ինկինզի գեսապանուէն՝ նորէն ետ դառնալու մաօք եկող և այն օրերը կոստանդնուպոլիս գտնուող բարձրապատիւ Առևտնագործութիւն կամաց առաջական զինուորական կարգէ վէլլութեամբ առոիճանի հասուծ հզօր և պատերազմական արուեստի մէջ բաջակիրթ մարդ մը ըլլալուն համար՝ Հալէսլ գաւառին կաւալվարութիւնը ասոր յանձնուեցաւ . որ քիչ օրվան մէջ պատրաստ գտնուած կայսերական շոգենաւու խորէնոտերուն խրկուեցաւ :

Ապստամբներուն յանդգնութիւնը օրէ օր կ'եւ
վելնար . և ասոր վրայ Արապիստանի կայսերական
քանիակին սպարապետ քարձրապատիւ մաշայն շուտ
մը Շամու կողմէն Հալէպու սահմանները եկաւ
զինուորական ուժով , և այն կողմէրէն թէ կըրթ-
եալ և թէ անկիրթ զօրք (պաշը պօզուք) պատրաստ
գտնուած իրէն ալ սպասամբները հանդարան չեն
կենալով երկրին հանդարտութիւնը վերստին գառ-
նալուն արգելք կ'ըլլային . և ուրիշ կերպ անպա-
տեհ բաներ կ'ընէին . մինչեւ վերջապէս կայսերա-
կան ձմերանոցը անդամ կոխելու յանդգնեցան . և
որքան խրատ որ արուեցաւ իրենց նէ ամենեւին
մէկ ազգում մը ըրաւ վրանին . և նոյն իսկ ապրա-
տամբները պատերազմէլու ելուն : Աւստիգատառ
տանի կողմէն տրուած իրաւաբանական վըճույն
համեմատ ասուուած ային օդնութիւ ամեռողջ կայս-
րական զօրքը վրանին յարձակեցան : Ապստամբնե-
րուն խումբը բորբոքին ցրուեցան . և վերսցը թէ ալ

Վատիք պէկը և անսր ընկեր գտնուած երեւելիներուն շատերը և սոսորին կարդի մարդիկ ալ բռնը վեցան . և այս բանիս վրայօք Հալէպու նախկին կուսակալ քարձրապատիւ Ուղարքաֆա փաշայէն և զինուորական հրամանատարներէն ֆէրք մեծասպատիւ Վատիւ Քէրիմ փաշայէն գրեր առնուեցան : Պոհութիւն ասուածայ , վեհափառ ինքնակալին հովանաւորութեամբը հոն ալ ելած աղմուկին և խոռվութեանը հետքը անգամ չի մնալով կատարեալ հանդարտութիւն տիրած է :

ինչպէս որ նախնթեաց յօդուածներուն մէջ յայտնի տեսնուեցաւ, կայսերական կրթեալ զօրաց Պօսնա և Շամ գաւառը և Հալէպ պատասհած անցքերուն մէջ մեծազօր տէրութեան երկիրներէն խոսվութիւնը վերցնելու և հասարակաց հանգըտութիւնը և խաղաղութիւնը հաստատելու համար մէծ ջանք և հոգ ցըցուցին. և երկու բանակներուն բարձրապատճիւ սպարապէտներուն և վերցիչնեալ Վպատիւ Քէրիմ փաշային խելացի և խոհեմ շարժմունքները և հրամանատարութիւններին և բոլոր զօրավայրներուն և զինուորներուն ցըցուցած կարիքութիւնը և զինուորական կանոններու հմտութիւնը յերաւի այս անգամ թէ մեծալոր տէրութեան և թէ ազգին առաջը չառ հաճելի և գովութեան արժանի բան էր : Վաշները թէ Հալէպ և թէ ուրիշքանի մը տեղեր ապատամբական խղոսմանը մը ելած ժմնկը հարկ կ'ըլլար իրաւացած զօրք ժողվիւ, և շատ գծուարութիւններով երկար ժամանակ աշխատելով այն խոսվութիւնները կըրնային վերցնել, ինչպէս որ ամէնուն յայտնի է ստկայն հիմա գոհութիւն Վրտուծոյ . միոյն մէկ անգամ յորձակումով ասանկ մեծամեծ գործեր տեսնուիլը յատկապէս արդարատէր վեհափառ ինքնակալին առաջատագութ ինամոցը պառուզն է : և զինուորական բարեկարգ կրթութեան հարկաւորութեանը ապացոյն է : Կայսերական կրթեալ զօրաց ալ ամէն տեղեր ցաց տուած արկական քաջութիւննին և ճարտարութիւննին ճշմարտապէս շնորհակալութեան և գովութեան արժանի է : Բարեգութիւն աստուած վեհափառ ինքնակալին մերոյ երկար կեանք և յաջողութիւնն տայ . և անորիքն զաւակ սիրելի գըտնուած յալթական բարեկիրթ զօրքն ալ իրեն շնորհէ :

— Հասպարակաց խաղաղութիւնը հաստատուելը և անխախտ մնալու համար հարկ եղած է քանի մը տեղերու բնակիչներուն ձեռքէն զէնքերնին առնել։ Եւ ասոր ալքանի մը եղանակը ըլլալուն համար կամք եղած է որ բնաւ մէկու մըն ալ զըր կանք և վնաս ըլլայ . ուստի արդարութեան կանոնաց համեմատ վրուելու համար վեհափառ ինքնակալը յատկանէս պատուէր և բարձր հրաման ըստնելով որոշուեցաւ որ , բացէն ապատամբութիւնընելով՝ վրանին զօրք գացած . և անանկ հընազանդութեան տակ մտած երկիրներուն բնակիչներուն զէնքերը առանց փախարէն բան մը տալու առնուին . և խռովութիւն շատ ելլելու յօժարութիւն ցուցընող՝ պինտգլուխ և խիստ մարդու ձեռքէն զէնքերը առնուելու ըլլան նէ՝ զէնքերու միայն երկաթները առնուին . և սոկիի և արծաթը վերաբերեալ զէնքին վրայ գտնուած բաները կատարելապէս իրենց տէրերուն տրուի . և այս երկու կերպէն դուրս , միայն տէրութեան մշտիցենաւոր ապահովութեանը համար տեղայ մը բնակիչներէն զէնքերը ժողվուելու ըլլան նէ՝ վրանին գտնուած սուզ բաները իւրաքանչիւր տէրերուն տրուելէն ետքը երկաթներուն ալ բուն գինը իրենց տրուի . Այս կարգադրութիւններս արդարութեան պահանջած բաներն են : Այեւ՝ առնը վիլը պէտք եղած զէնքերուն՝ այն կողմերը գտնուած կայսերական բանակին զինարանը դրուիլը , և ժամանակ ժամանակ նայուելիս պէտք կ'ըլլայ . որ չժանկուին և չոչընչանան : Կոկեց ետքը այս կարգադրութիւնս հանտատուն բանուելը պէտութեարգագոյն խորհրդարանը պատշաճ գտնուելով՝ վիլ հափառ ինքնակալին առաջարկեց . և նորին վեհափառութիւնը իւր բարձր հրամանաւը հաստատելուն համեմատ առկեց ետքը զէնքերը այս պայմանով պիտի ժողվուին :

— Խեղիս՝ որ լրագրոյս միջոցաւ ընդարձակօրէ ծանուցաւածէ, «մեծազօր տէրուե բարձր պաշտ նաւորներուն տեղերը պարապոյ օրերէն զատ ամէս օր գործ ունեցողներուն առաջ բաց են». բայց մի այն տեսութեան և այցելութեան համար գացու ներուն՝ ամէնուն միաբանութեամբը ամէն մէք բարձրաստիճան պաշտօնատարի համար օրեր և գեղեցիներ յատկացած են: Հիմա՝ որ յիշեալ բարձր տիճան անձինքը իրենց ծովեղերեայ բնակարանէ, կըստանդնու պօլսոյ տուներին եկած են, այս պատ

Ճառով այս կարգադրութիւնը փոխուելու չե . և
քանի մը շնորհաւորութեան այցելութիւններն ալ
այն որոշեալ օրերուն մնալը պիտի հաստատուի . և
այս ալյիշեալ հիմնական կարգը պիտի չի փոխէ .
և պէտք է որ ամեն մարդ այս դրուած կարգադ-
րութիւնը յարդէ . և բնաւ մարդ ինչ և իցե պատ-
ճառ անըով ինքը պինք այս կարգադրութենէս ա-
զատ սեպելով որոշեալ օրերուն կարգը փոխելու
իրաւունքի ամբ ըլլալ չի կարծէ :

— Օսմանեան մեծազօր կայսերութեան հին
սահմանադրութե կարգավը՝ գատաւորական տնաե-
սութեան մէջ Ֆիլիպէ քաղաքը պիլատի ու վկէն ըս-
լած տասն քաղաքներուն մէկն էր . և այն տեղի
գատաւորը կարգաւ ճախէն ըստած ութը քաղաք-
ներուն գատաւորէն վար աստիճան ունեցած կը
սեղուէք . ինչպէս որ ճախէն դատաւորներն աշ-
պիլատի երդատի գատաւորներէն վար էին . և պիլատի
երդատի գատաւորութենէ կ'անցնուէր Անգլէ կոմ
Անտինէ քաղաքներուն գատաւորութիւնը . ան-
կէց ետքը Կոստանդնուպօլսոց գատաւոր (Պատմ
պօլքատար) : յետոյ Վնատօլու ժայռատէրի , ետքը
Շումէլի ժայռատէրի կ'ըլլար . որկէց վեր չէյլ իւ-
լլամֆ տատիճանն էր : Այս կարգիս մէջ կայսերա-
կան բարձր հրամանաւ փոխադրութիւն մը եղաւ .
Ֆիլիպէի գտաւուորութիւնը պիլատի երդատի կարգ
անցաւ . այսինքն՝ Ֆիլիպէի գատաւորը Պիտոսա
և Լարէնէ և Ըամ և Ալբոր քաղաքներուն գա-
տաւորին համապատիւ եղաւ . ուստի և պիլատի եր-
դատ անունն ալ որ ըսրս քաղաքներ ըսել է . քա-
ղաքները հիմա հինգ ըլլալուն համար պիլատի խամբէ
ըստեցաւ : Եւ այս բարձր իշխանութեամբն Ֆի-
լիպէի առաջին գատաւոր ընորեցաւ ճախէն քա-
ղաքներէն Վնիթապի նախկին գատաւոր Խասէիս
Հաֆրուլ Առհամմէտ Անգլիա է ֆէնտին , և իշխա-
նութիւնը վարել սկըսաւ ներկայ տարւոյ մուհար-
բէմի սկիզբէն :

— 1270 Տաճկական թուին վերջերը մէտեղի ըլլ-շիէ բառած կայսերական գպրատան ուսանողներուն՝ վեհափառ խնդնակալին ներկայութեանը քննութիւն եղած էր արագերէն և պարսկերէն գորութեանց և մաժէմաթիքական գիտութեանց և աշխարհագրութեան վրայ . և ուսանողոց մեմծագոյն մատը քաջավարժ հանդիսանալով վեհափառ խնդնակալէն պարզեւ և քաջալերութիւն առած էին :

— Կայսերական պալատին ժամանակի պաշտության մեջ՝ ծարդոց Այս պէտք է իրացնեն կառավարութեան

— Պատումի նախկին տեղակալ մեծարք յ Պատումի նախկին տեղակալ մեծարք յ

լիով է ֆէնստին՝ ՚Վրանութայի տեղակալ անուաննեցաւ
— Ո՞ւծարդոց Օսման և Աթիֆ պէկերը ստոբ
կանութեան ժողովոյն անդամ անուաննեցան :

— Ենտուղարկեալիք քննիչը բարձրապատճիւ Խամէօս կաշային ; և Խումէլիք քննիչը բարձրապատճիւ Խամէ

վաշայինը բարձրագոյն դրան դործակալութիւնը՝
մեծազօր տէրութեան ներքին գործոց տեսչութե-
ղիւանին դիւանագալպիր (տախիլիկէ քեաթիպի) մե-
ծարդոց Կազղփէ ֆէնսիին տրուեցաւ :

— Արքունի պալատան ախոռապետութեապատիւնողներէն Միտիլի կղզւցն կառավարութեան տեղակալ մէծարդոյ Խամսյէլ պէկին մը էլի-մէրայինիւնն պատիւ տրուեցաւ :

— Տարձրապատիւ Ալբասքէրին Նամակագրութեան դիւանանին յարգի անդամներէն Արազիստանի կայսերական բանակին մի-մէջիշ մեծարդոյ Ատարքէ Ֆէնստին երրորդ աստիճանի պատիւ արքվեցաւ :

— Այս դիւանին անդամներէն մեծարգո Հա-
ֆըլ Վէհսպի էֆէնտիին ըրբարդ աստիճանի պա-
տիւ արուեցաւ :

— 1 — ալաթիսայի մաքստանն անհինին տեսուչ մեծարկոց Հիւտէին ազգայի Վէրսուսի կառավարութեան տեղակալ անուանեցաւ :

— Եմառուանս մէջ Խարբէնէի գաւառը թափա
սական տեղէ տեղ պարսով աւազակներ երեւելսվ
քնակիչներուն և մեծազօր տէրութեան հպատակ
ներուն նեղութիւն կուտային . և այն ասենը Խա
րբէնէի նահանգին ընդհանուր կուտակալ գտնուող
քարձրապատիւ Խայրէտտին փաշցն Խարբէնէ հա
սած ըլլալով մասնաւոր եղանակաւ գողերու ետե
ւէն ինկաւ . և այն գողերէն և աւազակներէն մէկ
քանին ձեռք անցընելսվ ուրիշներին ալ փախցու
ցած և ցրուած էր : Խակայն այն միջոցին յանցնել

շունեցազբանի մը մարդիկ ալ բանտը գրած էր
Հիմա սախկաց իմացուելը՝ ան գլուխ կառավարու-
թեան մեծ ժաղավքը քննութիւն մը ըրաւ, և այն
մարդիկը՝ սրաց վրայ յանցանքը ստուգուած չէր,
ապահով և հաստատուն երաշխատութիւննին
առնելով [թող առւառ :

— Արագիսանի մէքը քաղաքը տօլու հիւանդանը թիւնը երևան ելեր և էփաղէկ կոստրած կ'ընէ եղե՞ :

— Ալլանիկի կուսակտը բարձրագալիւ շառքանց իրեն կատալուրութեանը յանձնը վաճառքած երկիրներուն մէջ հասարակութեան վասօտ և կապարեսաց խոշոր և մանր գնատիներ ծախելը արգիւեց և այս արգելքը եւ բողական տէրուեց կողմէն հնն գտնուող հիւագատաներուն ալ ծանոց և ընդունիլ տուաւ ուսափ ասկէց ետքը հնն աւսանի բաներու առուտուբը արգիւեալ է :

— Ենցած տարի ուրիշ շատ տեղեր պատահածին
պէս Վարէնէի կցորդ երկիրներն ալ շատերէ կ անձրես
եկած ըլլալով մշակները իրենց բոլոր սերմերը կոր-
սրնցուցեր էին, լման չի կրնալով ցանել. և անձրե-
ւոտ եղանակին ցանածներնուն ալ շատը աւրուած
և սառած ըլլալով՝ այն երկրին կցորդ տեղերը. և
առուելապէս Վարէնէի քովերը հնդեղէն և յատ-
կապէս ցորենի բերքը ուրիշ տարիներու համեմա-
տութեամբ քիչ ըլլալով չի կրցան ուրիշ տեղեր ծա-
խել. բայց այս տարի մշակութեան ժամանակը ա-
զէկ անձրեւներ գալով և օգերը հաստատուն ըլ-
լալով երկասպործները եւլիլէկ փոյթ ըրին. ուրիշ
տարիներէն աւելի սերմ ցանեցին. և հիմակուց
երեւած նշաններուն նայելով առաջիկայ տարւոյ-
րներ զինադ բերքը առաս ըլլալու յօյս կայ :

— Քիւթահայէն կը գրեն նոյեմբեր 11 ին :
Քանի մը օր կայ որ սաստիկ ցուրտ կ'ընէ . առաս
ձիւն կուգայ . չէ թէ միայն քաղաքին քովի լուսնէ
ըլ , այլ և բուն խալ քաղաքին փալցներն ալ ձիւ
նով ծած կուտած են : Թէ որ այսպէս քանի մը օր ալ
անընդհատ քշէ նէ՝ քաղաքիս գիւղերուն հետ ու
նեցած հաղորդուկութիւնը կը կրտի . բայց առ
այժմ առուստուրի և ամէն բան ազէկ կարգն է :

— Կելենակէցի Եղանակուա օղաու Ան համեմտ
անուն նաւալվար մը իրեն հազար ժիշտոց պէշտիքէն
նաւովը ճանապարհորդած ատենը՝ Վիշէլիի մօտերը
շինուածոյ փայտով բեռնաւորած նաւը ջուր առ
նել սկզբաւ, և շէշ-շշլ ցամոքը գլխուն կող
մէն տամարո (պաշտան քարտ) նստաւ:

Ամասրացի Ապտուլլահի որդի Հիւսին նաւազարին ալ հաղար ժիկնոց Տառեն նաւալը նցյնալէս շինուածոյ փայտ բեռացած՝ օդոյ գեշութեանը համար թէպէտ Կըէյլիի առաջ Երկաթ նետած կեցած Երասկայն ալիքներուն սաստկութիւնը նաւալը գեպ ՚ի ցամաքը քշեցին . որ Երկաթը իր ետեւեէն քաշելով զամաքին զարկաւ և խորտակեցաւ : Այս Երկու

— Պուխարայի Խանը կամ ինչեադլուխ իշխանք յատուի ռեսպանով մը մեջափառ ինքնահարին մէ կ

Ճի՞ն ճնծայ խրկեց : Ա Եհավառ ինքնակալալ սիրով լըն
դունեց այս ընծայները . և ինքն ալ Պաւլարայի Ե
սիլայի խամերուն մէկ մէկ պատռուոյ նշան խրկեց
Հին առտենեները մահմէտական տէրութեանց անե
կախ իշխանները իշխանուե անցնէին նէ՝ օսմաննեա
մէծաղօր տէրութեան կայսերը՝ որ մահմէտակա
կրօնին գլուխ կը սեպատի , ասանկ ընծայներ կը խրլ
կէին . Պաւլարայի Խանը այս անդամ ոց հինգա
և մառզւած սալբառութիւնը նորագուեց :

— Անցած երկուշաբթին երեքշաբթի լուսնա
տև գիշերը (Կոյշմբեր 20 էն 21), ժամ մըկու կե
սին առևնելերը Ան քաբանի մօները ի-սի-լ-ս-
հալ-ս-ի ըստուծք թաղը մըկ տառն մը բանկելով, մի
պի այն առևնը այրեցաւ, քաղններուն մինաս մ
շեղաւ :

— Այս գիշերը ժամ հինգին առենուրը | Հա
րէնէ քաբուսիի մօտ սարմալը հակալէսի ըսված թա
ղը մէկ սրճատունէ մը կրակ ելլէլսմ՝ այն սրճա
տանը հետ քավի տաճկաց դպրատունը և մէկ մը
ալ տուն այրեցան :

— Տեսակ մը կարծը քար կայ, որ սուերիչներ
կը սպիտեն փոշի կ'ընեն. և հրահալելիները անով շր
փելով կարծնեն (Ճիլա կ'ընեն). այս քարին աբար
կ'ըսեն. և ֆռանուրզները ենի կ'ըսեն: Կամնկ քա
րի երակ մը գտաւ մօա ժամանակներո Պ. Դ աւ
րէնս Ամիրէ անդղիացին, փոքր Ասիայի մէջ:

Հայր բուռն գրւառը 1846 թուրք ազատ կը կար
ծուի : Դանակի սրբացնալ մը ասանիկ մէկ քար ս
գտնելով և ինչ ըլլալը չի ճանչնալով՝ ծանրութեա
նը համար միայն իր գործայն կը բանեցընէր . դա
նակ սրբացնելու ճախարակը տեղ մը դրած ատեն
այս քարին ալ վլան կը դնէր որ ճախարակը չի խա
զայ . և այս քարերէն քանի մը հաւա ալ իշմիր բե
րած ձգոծ էր :

Եփեսոսի (այսառուղուի) արեւելքնան կողմ
չորս ժաման շափէ հետու՝ կի-մի-շ բառվ անուննով լիւ
մը կայ. Պ. Ամիսթ է ճիկի առատ և երեւելի հանք
տեղ այս լեռը կը սեպէ : Այս քարեւս սցն տեղ ի խո
ջորկէ կ կտարներ կը գտնեսուին . մինչեւ անանկ կտար
ներ կան որ երեսներնաւն տարածութիւնը 15.քա
ռակուսի կամքաւնի կը մօտենա . աւազու կրաքա
րերու (քիրէճ թաշի) մէջ կ'ըլլան . և հանքացի
կամ քարացեալ կենդանիներ ասանց հետ տեսնըլա
շեն . ուստի ասանց ինչ ժամանակէ բազկացած գո
յացած ըլլալը պնձանիօթ կը մնայ : Լիդենելը կրաքա
րերուն հետ գրեթէ ձուլած են . բայց ամէն տեղ
հաւասար առատութեամբ չեն գտնուիր :

Ուրիշ հանք մըն ալ թիւլաթ տեղս կոյ . որու կիւմիւշ բարդիւն հետաւորութիւնը երեսուն ժամու չափ կը քչէ . և այս տեղս ալ կրաքարերու և մարմարինի հետ խառննէ . և յայտնի է որ մարմարինն ալ կրաքարերուն մէկ աղնաւագոյն տեսակն է

СЕСЕРЕНЫ ЛЮБЛЕНЫ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Հետաէի կայսրընտրութեան երի
րին և իշխանութեան պաշտպանութեանը վրաց
Ասդրիսցի և Շրուսիսցի մէջ եղած հակառակու-
թեանը վրաց Պէլքիբացի ենթերական օրագիրը հե-
տեւեալ մանրամասն տեղեկութիւնները կուտայ-
Պէլքին նոյեմբեր 6ին գրուած նամակէ մը առ
նելով :

” Այս շաբթուանս սկիզբը Աւտրիայի կառավարութիւնը Իրաւսիայի կառավարութենէն ու զեր էր որ զօդքը Հետաէի երկիրը ձգեն . և միաց լինուորական ճամբանն կայարանները թող պահ պահնութիւն ընեն : Այս հրամանի պէս կարգադրութիւնը անկեց ծագիլ կարծուեցաւ , որ Իրաւսիայի պաշտօնից փոփոխութիւնը Աւտրիա տակաւին խմացուած չէր . և չէին գիտեր որ նոր ընորուած պաշտօնեայներուն միտումը աւելի բան խազալութեամբ լըմնցընելու վրայ է : Արյունասիր որ Աւտրիա պահանջմունքէն ետ կը կենաց . և ծանուցական գրին մէջ ըստուած էր որ , երբ որ Իրաւսիայի կառավարութիւնը Աւտրիային հետ համար տելու համար քայլափոխ մը ընէ նէ՝ կ'ուզէ որքայ բափախ մըն ալ Աւտրիան ընէ գէպ ՚ի Իրաւսիա Իրաւսիան այս ակնկալութենէս խաբուած գտնել վինէ՝ հարկ կ'ըլլաց պատերազմի պատրաստութիւնէ :

“ Արեկ, ինչպէս որ ռէֆօռմ ալլըմանդ լրագիր
կըսէ, հեռագրաւթեան ճամբարվ Վրանիքիուզ
ժողովքէն ուղղւեցաւ որ Հէսսէի մէջ եղած զի՞ն
ուրախան գործքերը գաղաքեցընէ . և հաւանիւր
է որ միանգատայն այն աշ ըսած ըլլան թէ պէտ
է նոր առնուելըւ տեղեկութիւններուն սպասել

Նելու պատրաստ կ'երեւէր . բայց Պ. Հասէնֆլուէկ
(Հէսսէի նախարարը) բանը շարունակել տալու
համար ժողովայն մեծադադար մասը իր կողմը ստա-
ցաւ :

” Ծրուսիացի նոր լրագիրը Վ իրէնիայէն եկած
մէկ ծանուցական թզթէ մը լււր կուտայ . որպէտ ո
թէ կիբակի օրուան հոտ խրկուածին լպատասխան
ւոյ պէս բան մը ըլլայ : Կը կործուի թէ Պէտնը-
գորք կոմինին հեռագրութեան միջոցաւ խրկած մէկ
նամնկը րլաց . և ասոր մէջ ալ Ըլսդրիմ կը պըն-
դէր որ Ծրուսիացի զօրքը Հետսէի երկրէն ելլեն :
Ասոր համար է այսօրուան նախարարաց ժողովքը .
որ վճռեց թէ բոլը բանակը . լանդշէնը ըսուած
զօրքն ալ (որ երկրին ներքին պահպանութիւնը կ'ը-
նեն) . պէտք է սոք համել : Եցին ժամանակին Կը-
րէուկէն զօրագետին առաջկուց խրկուած կարգադ-
րութիւնները նորէն կրկնուեցան . և պատուէլ ա-
ռաւ որ ասկէց եաքը ընելու գործերը միայն զին-
ուորական նպատակավ ըլլան : Հիմա Ծրուսիացի
զօրքը ամէնքը մէկ աեղ գանուելու համար Պատր-
նի երկիրը կեցող զօրքն ալ անկէց պիտի ելլէն : Յա-
գաւորութեան գիւանը նոր հաստատութիւն պի-
տի գանէ . և Ծրուսիացի կրօնական գործոց տե-
սուշը Պ . Լ ատենապէրի թագաւորական խորհրդա-
րանի նախագահ եղաւ . որովհետեւ Պրանտէպուր-
կի կոմաք որ այս պաշտօնս ունէր , այս առաւօտ
մեռաւ Պ . Ուսուովից այսօր Երփութ գնաց ” :

Պատերազմի պատրաստութեան վրայօք նոյն լը-
րագիրը Վիթնացէն այս լըւըրը կուտայ . թէ Ա-
լբագրիցի կայսրը նոյեմբերի 3ին մէկ հրաման մը
հանեց , որ սորի վրայ եղած զօրաց համբանքը 150,
հզը հոգին 200,000ի ելլէ . և 4ին քաղաքական
կառավարութեանը հրաման եղաւ որ Վիթնացի
մ.ջ 24,000 զինուորի համար տեղ պատրաստուի .
որ նոյեմբերի 13ին Վիթնաա պիտի գտնուին : Ուա-
տեցքի մարեշալն ալ բանակին ընդհանուր ըստա-
րագեատութեան պաշտօնիւ կայսեր քայլ պիտի մը-
նայ . և անոր տեղը Ճուղյ կոմուր Լօմպարտիայի
և Վիթնէտիկի երկիրները պիտի կառավարէ փախա-
նորդաբար : Ըստցիս և Այրօնի և Ուելլնհուլ-
լէր և Տէկէնֆէլտ անուն ֆէլլ հառելաներն ալ նոյն
գործոց համար իրենց գտնուած տեղերէն Վիթն-
ան կանուեցան :

Որովհետեւ Հէսսէի կարգադրութեանը համար այն երկիրը Պավիէրայի զօրքը մտած են . և Եւսդրիան անոնց պաշտպանութիւնն կ'ընէ , Գերմանական օրադիրները իրենց մէջ հետաքրքրական խնդիր մը յարուցած են թէ Պավիէրայի թագաւորութիւնը ի՞նչ շահ տեսնելու յոյս ունի Հէսսէի կայորընտրական իշխանութիւնը ի՞նչ շահ տեսնելու յոյս ունի Հէսսէի կայորընտրական ծախսան գորք ուսքի վոյ հանելէն . որ Եւսդրիայի ծառայութիւնն մը ընել ըսելէ : Եւ այս խնդրայս լուծումը ասանկ կուտան :

Երկու տարի մը կայ սր պալիերացիք կ'ըսեն
թէ Պատրի իշխանութիւնը ինք զինքը կառավա-
րելու օգտելու չափ ուժ ունի . ուստի այս իշխա-
նութեան ձեռքէն կատր մըն ալ Հէսսէ Տարմշդա-
տի մեծ դրսութեան Ուէն գետին ձախ կաղմը գրա-
նուած երկիրներէն առնելով Պալիերացի տէրուե-
սահմանին ճռազան կը շնորհուի : Եւ ասոր համար
օրագիրերը կը իշեցընեն որ , 1813 ին Ոխտ քաղաք-
քը պալիերացի Վ բէտէ Ճ՛նէռալը և աւստրիացի
Հիլբեր Ճ՛նէռալը իրարու հետ գաշնիք ընելով .
Հիլբերը պալիերացի Ճ՛նէռալին երաշխաւորութի-
տուաւ որ ուրիշ երկիրներու հետ Վ ուրցպուրեկի
դրսութիւնն ու Աշաֆէնսկուրեկի իշխանութիւնը
Պալիերացին արուի . և խոստացաւ ալ իրեն ձեռ-
քին եկածին չափ աշխատելու որ Մայնց քաղաքը
և Մայն գետի վրայի Ֆուանքֆոռք քաղաքը Պալի-
երացին անցնի : Մայնց . Հէսսէ Տարմշդատի մեծ
դրսութեան ձեռքն է հիմա . և Ֆուանքֆոռք ինք-
նօրէն ազատ քաղաք մըն է : Եւսդրիայի կայսերու-
թիւնը իր կաղմէն Պալիերայի թագաւորութեան
եղած խոստմունքը չի կրցաւ կատարել . ուստի պար-
տաւորեցաւ տարսէ տարի սյս խոտոմունքներուն
տեղը Պալիերացին 100.000 ֆլորին տալ . և բընա-
պէս յայտնի է որ Եսդրիան առիթ կը մնարուէ
այս տարեկան առողջքը վճարելէն ազատուելու .
նայնպէս Պալիերա ալ առ իթ կը մնարուէ պատշաճ
եղանակ մը իւս երիխոս սկսածակէւրու :

ԲՐՈՒԽԱՅ. Արտաքին գործոց տեսուչը Պ. Ռատովիլը, Աւտրիայի և ռուսաց կայսրերուն Վարչական բանակ խօսակցութիւններէն Աւտրիայի կայսերութեան հանած հետեւութիւնը տեսնելով,

